

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית
הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

פרשת אֶמֶר

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" מדריקים ומדקדקים בפרשת-השבוע

הפועל – גזרות

בכל הגזרות ישנן מילים שנוטות על דרך השלמים, כלומר: כל אותיות השורש נכתבות ונשמעות, וישנן מילים הנוטות על דרך הגזרה, כלומר: לא כל אותיות השורש נכתבות ונשמעות תמיד.

גזרת חסרי פ"ו

על דרך הגזרה – פה"פ חסרה ולכן בעה"פ מופיע דגש חזק במקומה: יִגֵּשׁ, יִגַּע,

תִּגַּע, וַיִּקְבּוּ, תִּתְּנוּ

על דרך השלמים – פה"פ נשמעת: וְהִנֵּלְתָּ, נָתַן, וְנָתַן, וְנָקַב, יִנָּתֶן

גזרת נחי פ"א

על דרך הגזרה – האות אי נכתבת אך לא נשמעת : וַיֹּאמֶר, יֹאכֵל, תֹאכֵל, מִקְרָא

על דרך השלמים: בֹּאכְלָם, אָמַר, וְאָמַרְתָּ, יֹאכֵל, וְאָכְלָהוּ.

גזרת נחי פ"י

על דרך הגזרה – האות יי לא נכתבת: יוֹצֵק, יִשְׁבּוּ, יִדְעוּ, הוֹשְׁבְתִי, בְּהוֹצִיאִי
על דרך השלמים: יוֹלֵד, יִתְיַצֵּב, יִסֵּד, יִצְרֶת

גזרת ע"ו/ע"י

על דרך הגזרה – האות יי לא נכתבת: יִבֵּא, הִבְיֵאֲכֶם, וְהִנֵּי, יִרְיִמוּ, תִּנּוּפָה
על דרך השלמים: עוֹר, עוֹרֶת

גזרת נחי ל"ה/נחי ל"י (נל"ה/נל"י)

על דרך הגזרה: לה"פ נשמטת או לא נהגית: יִהְיוּ, תַעֲשׂוּ, וְעֲנִיתֶם, וַיִּנָּצוּ, תִּהְיֶינָה,
תִּכְלֶה, יִרְצֶה, תַעֲנֶה.
על דרך השלמים – האות יי נכתבת ונשמעת: גָּלוּי, וְרָצוּי

גזרת נחי ל"א (נל"א)

על דרך הגזרה – האות אי נכתבת אך לא נשמעת: יִטְמֵא, וּמִלֵּא, וּקְרִאתֶם, לְפִלֵּא,
וְהִשִּׂאוּ
על דרך השלמים: תִּקְרָאוּ, מִקְרָאִי

גזרת הכפולים – עה"פ ולה"פ זהות

על דרך הגזרה – דגש באות גי עקב התלכדות שני העיצורים הזהים לאות אחת:
תִּחְגֹּגוּ, וְחִגְגְתֶּם.

גם במילים להלן יש דגש עקב התלכדות שני העיצורים הזהים: בִּסְפֹּת, כִּפְתֹּת, חִקְתֹּת.
על דרך השלמים: יִחַלְלוּ, מִחַלְלֹת, וַיִּקְלְלוּ.

בניין נפעל – עתיד כשפה"פ גרונית

כג, ג: שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה

כג, יז: סֵלֶת תַּהְיֶינָה חֶמֶץ תֹּאפִינָה

על פי הסימן חד"ק היה צריך להיות חיריק ודגש בעה"פ. אולם, כיוון שזוהי אות גרונית, התחילית תנוקד בתנועה גדולה (צירה) כתשלום דגש – הארכת תנועה.

משקלי שמות – מחלות

כב, כב: עֹרֶת או שְׁבוּר או חָרוֹץ או יִבֹּלֶת או גָּרַב או יִלְפֹּת ...

רש"י – עֹרֶת: שֵׁם דָּבָר שֶׁל מוֹם עוֹרוֹן בְּלָשׁוֹן נִקְבָּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ מוֹם שֶׁל עוֹרוֹן.

אבן עזרא – עורת: שם התואר לעין.

רש"י ואבן עזרא חלוקים ביניהם האם המילה עֹרֶת היא שם או תואר.

רש"י: שם של מום, כמו עורון.

אבן עזרא: תואר, כמו שְׁבוּר.

המהר"ל מפראג בפירושו לרש"י "גור אריה" מסביר מדוע רש"י מפרש כך:

"שאינן 'עורת' שם תואר לבהמה, שאם כן הוי למכתב גם כן 'או שבורה' בלשון נקיבה, ומאחר ד'שבור' הוא שם התואר בלשון זכר, לא יתכן לפרש 'עורת' שם התואר בלשון נקיבה, ולכך צריך לפרש שהוא שם דבר של מום עורון בלשון נקיבה".

משקל קטלת – מחלות

עֹרֶת, יִבֹּלֶת, יִלְפֹּת

משקל קטל – משקל בעלי מום

עור, פֶּסַח, גִּבֵּן .

סמיכות בשם

... תוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא-יֵאָכֵל קֹדֶשׁ (כב, י)

רש"י – תוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר: תוֹשְׁבוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְשָׂכִירוֹ, לְפִיכָךְ "תוֹשֵׁב" זֶה נִקְוֶה פֶּתַח, לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק.

נלמד את דברי רש"י –

הפסוק מדבר על איסור אכילת קודש (תרומה, כך מבואר ברש"י). בחלקו השני של הפסוק נכתב ש"תושב כהן ושכיר" נאסרים באכילת קודש.

היה מקום להבין שהפסוק מתכוון לשלושה נאסרים: (1) תושב, (2) כהן, (3) שכיר.

בא רש"י ומלמדנו שפירוש הפסוק הוא: "תושבו של כהן ושכירו", כלומר שני נאסרים: (1) תושב הכהן, (2) שכיר הכהן.

רש"י מוכיח כי זהו פירושו הנכון של הפסוק מאופן ניקוד המילה "תושב".

כותב רש"י: "לפיכך תושב זה נקוד פתח, לפי שהוא דבוק". שהרי בצורת הנפרד המילה מנוקדת בקמץ, למשל: "גֵּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם..." (בראשית, כג, ד), ואילו בפסוקנו ישנו קשר של סמיכות בין שתי המילים, ולכן המילה תוֹשֵׁב מנוקדת בפתח.

גם הטעמים מורים על דבקות תושב ושכיר לכהן. להלן הפסוק עם טעמיו: "תוֹשֵׁב

כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא-יֵאָכֵל קֹדֶשׁ". הטעם מרכא מחבר את המילה תוֹשֵׁב למילה כֹּהֵן ויוצר קשר של סמיכות ביניהן.

שם המספר

מניין הימים בחודש

בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ

אֵד בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי

בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ

מכאן ניתן ללמוד שבמניין הימים בחודש יש להשתמש במספר המונה ולא במספר הסודר. דוגמא לצורה שגויה: תשיעי לחודש/תשיעי בחודש.

שם המספר בסמיכות

כד, ו: וְשָׁמַתְּ אוֹתָם שְׁתֵּים מֵעֲרֻכּוֹת שֶׁשׁ הַמַּעֲרֻכֶּת עַל הַשְּׁלָחַן הַזֶּה...

מדוע נכתב 'שתים מערכות' ולא 'שתי מערכות' כבכל מספר בסמיכות?

עונה על כך רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק בספרו "משך חכמה":

בתורת כהנים: "ומנין שירדו לתנור שתיים שתיים? תלמוד לומר 'ושמת אותם'".

הביאור דלפי פשטיה דקרא, דשתיים על המערכות קאי, הו"ל למימר 'שתי מערכות' כדרך כל מנין שבא בסמיכות, ו'שתיים' הוא מאמר שלם בלתי נסמך, וכאילו אמר 'ושמת אותם מערכות שתיים', ומזה ד'שתיים' הוא מאמר נפרד בפני עצמו, 'ושמת אותם בתנור שתיים' = שיהיו נאפות שתי חלות בבת אחת, ועל החלות קאי על דרך דרוש, ושנתה התורה לרמז על הדרוש כידוע. ודו"ק.

דחיק

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לְאָמַר

פסוק זה מופיע בתורה 76 פעמים ובכולן יש דגש – דחיק באות ל'. הדחיק מופיע בדרך כלל בהברה מוטעמת אחרי מילה מלעילית, למשל: וְעִבְדְּתָּ שָׁם. פסוק זה יוצא מן הכלל כיוון שהדחיק מופיע אחרי מילה מלרעית.

עיון בעלונים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/C_hinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_

ניבים וביטויים

דְּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ כג, לז

דבר יום ביומו – דבר הנעשה באופן קבוע ויום יומי.

שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לַמָּאֹר כד, ב

שמן זית זך – שמן זיתים צלול ומובחר, או בהשאלה: דבר צח וטהור.

נֶר תָּמִיד כד, ב

נר תמיד – אש שדלקה במשכן כל הזמן וכיום, כינוי לנר המודלק בבית הכנסת.

בְּרִית עוֹלָם כד, ח

ברית עולם – ביטוי לברית נצחית, הסכם ארוך טווח.

עֵין תַּחַת עֵין כד, כ

עין תחת עין – מידה כנגד מידה, עונש וגמול ביחס ישיר לנזק שנגרם.

להארות, הערות

והצטרפות לרשימת התפוצה:

jelbirt@gmail.com

עריכה לשונית: כוכבה גרסון